

Özgün Makale

# Unutulmuş Kanona: Suat Derviş ve Romanları<sup>1</sup>

## From Oblivion to The Canon: Suat Derviş and Her Novels

Şewal DEMİRSEL\*

### Öz

Bu çalışmada dönemin en üretken yazarlarından biri olan Suat Derviş'in (1905-1972) kanon mücadelesi ele alınmış, yazarın unutulmasının ve yeniden hatırlanmasının ardındaki sebepler irdelenmiştir. Edebiyat dünyasında uzunca yıllar adından söz edilmeyen, eserleri dahi basılmayarak kanon dışı bırakılan Suat Derviş yıllar sonra bir tür iade-i itibar kazanarak gün yüzüne çıkmıştır. Bu çalışmanın temel argümanı ise Suat Derviş'in feminizm bağlamında alımlanmasıyla birlikte yeni bir hatırlanma sürecine girdiğidir. Buna göre Derviş ilk kez 90'lı yıllarda feminizmin yükselişe geçmesiyle yeniden keşfedilmiş, eserleri dolaşıma girmiştir. Bir dönem kadın oluşu nedeniyle göz ardı edilen yazar, makbul olanın değişmesiyle birlikte yine aynı nedenden ötürü gündeme gelmiştir. Böylece yazarın kanon dışı bırakılmasına sebep olan etken aynı zamanda kanonlaşmasında da etkili olmuştur. Feminizmin açtığı bu olanak 90'lı yıllarda başlamış ve günümüze kadar devam etmiş, nihayetinde Suat Derviş edebiyat tarihlerinin unutulmuş özneleri olmaktan çıkarılmıştır. Bununla birlikte çalışmanın dikkat çektiği bir diğer nokta ise Türkiye'de özellikle son yıllarda geçmişin ihyasına yönelik bir arzuyla değeri göz ardı edildiği düşünülen yazarların yeniden gündeme gelmesi ve bu ilgiyle birlikte Suat Derviş'in eserlerinin yeniden dolaşıma girmesidir. Geçmişten gelen pek çok yazarın eserlerinin yeniden yayımlanması gibi Suat Derviş'in tefrika halindeki eserleri de peş peşe yayımlanmış ve külliyatı oluşturulmuştur. Böylece yazarın edebiyat kanonundaki yeri hayli değişmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Kanon, Kanonlaşma, Suat Derviş, Feminizm, Geçmişin İhyası.

### Abstract

In this study, the struggle for recognition of Suat Derviş (1905-1972), one of the most prolific writers of her time, is examined, and the reasons behind her being forgotten and subsequently remembered are analyzed. For many years, Suat Derviş, whose name was not mentioned in the literary world, and whose works were not even published, was excluded from the literary canon. Years later, she gained a kind of rehabilitation and came to light again. The main argument of this study is that Suat Derviş entered a new phase of recognition when viewed in the context of

<sup>1</sup> Makalenin başvuru tarihi: 17.10.2023. Makalenin kabul tarihi: 10.11.2023

\* Yüksek lisans öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sevaldemirsel@gmail.com, ORCID: 0009-0008-6615-7795

feminizm. According to this argument, Derviş was rediscovered for the first time in the 1990s with the rise of feminism, and her works became available to the public. A writer who was once overlooked due to her gender, she once again came into the spotlight for the same reason as the accepted norms changed. Thus, the factor that led to the exclusion of the writer from the canon also played a role in her canonization. This opportunity opened up by feminism began in the 1990s and continued until today, and ultimately Suat Derviş ceased to be the forgotten subject of literary history. Another point that the study highlights is the resurgence of interest in authors who were previously considered undervalued due to a desire to revive the past, especially in Turkey in recent years, and the renewed circulation of Suat Derviş's works along with this interest. Just like many authors from the past, Suat Derviş's serialized works were published one after another, and her body of work was established. As a result, the place of the writer in the literary canon has changed significantly.

**Keywords:** Canon, Canonization, Suat Dervis, Feminism, Revival of the Past.

## Giris

Türkiye’de özellikle son yıllarda oldukça sık kullanılan bir edebiyat terimi olan “kanon” Jusdanis’in (2018) belirttiği üzere, metinlere bir değer atfederek kabul edilebilir olanı, kabul edilmez olandan, edebî olanı edebî olmayandan ayırır. Böylece metinler arasında bir hiyerarşi meydana gelir. Kanona dahil edilen metinler değerli bulunarak bu metinlerin kalıcı olması sağlanır. Kanona dahil edilmeyen metinlerse baskıları tükendiği takdirde yok olup gider (s.105-107).

Bununla birlikte edebiyat kanonlarını gözden geçirmek, kanona dahil edilmiş bir metnin otoritesini sorgulamak ya da kanon dışı bırakılmış bir metnin konumunu değiştirmek pekâlâ mümkündür. Edebiyat dünyasında birtakım yazarların gözden geçirilmesiyle çevreden merkeze kaymalara ya da gözden düşmelere sık rastlanır. Bunun yoluysa çetin bir mücadeleden geçer. Yiten eserler yeniden dirilmek ve dolaşıma girmek için önemli eleştirmenlerin ya da uzmanlaşmış yayınevlerinin, bazen de devletin müdahalesini beklemek durumundadır. Böylece bu çetin mücadeleden galibiyetle ayrılan metinler kalıcı olmayı başarır ve kanonikleşir.

Kanonlaşma sürecinin Türkiye’deki çarpıcı örneklerinden biri Suat Derviş’tir. Uzunca bir süre “unutulan yazar” sıfatının adeta üzerine yapıştığı Suat Derviş verilen kanon mücadelesi neticesinde bu prangasından kurtulmuş, özellikle son yıllarda adını sıkça duyduğumuz bir yazar haline gelmiştir. Buradan hareketle bu çalışmada Suat Derviş’in edebiyat kanonundaki yeri ve bu konunun zaman içerisindeki değişimi dönemselleştirilmiş, öncelikli olarak yazarın çepere itildiği unutulmuş sürecinden söz edilerek ardından feminizmle başlayan hatırlanma sürecine ve bu sürecin aşamalarına yer verilmiştir.

Suat Derviş, oldukça üretken bir yazar olmasına rağmen eserleri uzunca yıllar dolaşıma girmemiş, pek çok eseri tefrika halinde kalmıştır. Nitekim Derviş, hayattayken yalnızca birkaç eserinin basıldığına şahit olabilmiş, çok sayıdaki eseri vefatının ardından uzunca yıllar tozlu raflar ardında yayımlanmayı beklemiştir. Yazar, başına gelecekleri adeta önceden sezmiş olacak ki Behçet Necatigil’e yolladığı mektubunda “Çok korkarım ki, eserlerim tarafımdan bastırılmazsa, ben ölmeden evvel basılmayacaktır” demiştir (Necatigil, 1996, s. 604-608). Nitekim bu korkularında haklı da çıkmıştır.

Suat Derviş’in eserleri ölümünün ardından ilk kez 90’lı yıllarda yeniden yayımlanmaya başlamıştır. Ancak bu girişim başarısız bir deneme olarak kalmış, yalnızca birkaç eserin basılmasıyla

son bulmuştur. Yazarın külliyatını bir araya getirme girişimiye 2013 yılında İthaki Yayınları tarafından başlatılmış ve 2020 yılından itibaren hız kazanmıştır. Suat Derviş'in ilk eserlerini 1920'lerde verdiği göz önünde bulundurulduğunda külliyatının oldukça geç bir tarihte yayımlanmaya başladığı fark edilmektedir. Ayrıca yazarın çepere itilmesi yalnızca eserlerinin basılmamasıyla sınırlı kalmamış; yazar edebiyat tarihlerinde, okul müfredatlarında yer edinmemiş ya da eserleri güçlü eleştirilenler tarafından tercih edilmemiştir. Bu bağlamda yazarın unutulmuş sürecini çeşitli açılardan incelemek mümkündür.

## Unutulmuş Terk Ediş

Romancı ve gazeteci kimliğiyle öne çıkan Suat Derviş, altmış yedi yıllık yaşamına çok sayıda roman, hikâye, çeviri ve eleştiri yazısı sığdırmış ancak kendisinden geriye çok az şey bırakmıştır. Behçet Necatigil *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'ne ekleyeceği "Suat Derviş" maddesi için Derviş'ten kendisini tanıtan bir mektup yazmasını istemiş ve bu mektup uzunca yıllar yazar hakkında başvuru olan ilk kaynak olarak kalmıştır.

Tüm bunlar Suat Derviş'in bir dönem için kanon dışı bırakıldığına ve edebiyat kamuoyu tarafından kabul görülmediğine işaret etmektedir. Ayrıca Derviş'in vefat yıldönümlerine özel kalem alınan yazılarda daima "unut(tur)ulan yazar" adıyla yâd edilmesi de bu çıkarımı doğrular niteliktedir.

Bu konu hakkında genel kanıya Suat Derviş'in o dönem için pek de makbul sayılmayan politik görüşleri nedeniyle unutturulduğu yönündedir. Atilla Özkırımlı (1976) yazarın dördüncü ölüm yıldönümünde *Cumhuriyet*'te yazdığı bir yazıda Suat Derviş ve onun gibi toplumcu yazarların çeşitli baskılarla susturulmak istendiğini, edebiyat kitaplarından, antolojilerden, ansiklopedilerden sürüldüğünü ifade etmiş, buna ek olarak Suat Derviş'in siyasi baskılar nedeniyle ülkeden uzaklaşmak zorunda kaldığını, bunun da unutulmasını kolaylaştırdığını söylemiştir (s. 5). Benzer şekilde Alpay Kabacalı da ölümünün beşinci yıldönümü dolayısıyla kaleme aldığı yazıda Suat Derviş'in "toplumcu-gerçekçi" bir yazar olduğu gerekçesiyle unutturulmaya çalışıldığını dile getirir (s. 16). Sennur Sezer (1995) ise Atilla Özkırımlı'nın tespitlerine kısmen katılmakla birlikte bir yandan Türkiye'de edebiyat okurunun "toplumcu gerçekçi" edebiyattan pek hoşlanmadığını, bu durumun Suat Derviş'in unutulmasında etkili olduğunu söyler (s. 14).

Bu ve benzeri çıkarımları özellikle 20'li ve 40'lı yıllar için yapmak mümkündür. Zira Suat Derviş'in ilk eserlerini verdiği 20'li yıllarda "Millî edebiyat" akımı varlığını sürdürmekte, Millî Mücadele ve Anadolu köylerinden bahseden romanlar makbul bulunmaktadır. Suat Derviş'in romanlarıysa bu beklentiden oldukça uzaktır.

Bununla birlikte 40'lı yıllara kadar olan süreç ulus-devlet bilincinden hareketle "millî kanon" un kurulmak istendiği ve devletin kanonu belirlemede etkili olduğu bir dönemdir. Oysa millî edebiyata mesafeli duran Suat Derviş sosyalist kimliğiyle dikkat çekmiş, özellikle "Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum?" (1944) yazısının ardından adeta mimlenerek edebiyat ortamı için tehlikeli bulunmuştur. Egemen ideolojinin dışına çıkmak beraberinde sürgünleri, tutuklamaları, edebiyat tarihlerine ve antolojilere alınmamayı, eserlerin basılmamasını getirmiştir. Böylece millî kimliğin oluşumuna hizmet edecek bir edebiyat oluşturmanın amaçlandığı dönemde Suat Derviş gibi sosyalist bir aydın zararlı bulunarak çepere itilmiştir.

Nitekim yukarıda belirtildiği gibi Suat Derviş'in Necatigil'e yazdığı mektubunda dile getirdiği korkuları da bu yöndedir. Benzer şekilde bir söyleşisinde de ilk romanını yedi yaşında yazdığını ve bu romanın evlerinde çıkan bir yangında kül olduğunu söylemiş, ardından da "iyi ki yanmış!

İhtiva ettiği bu fikirlerle günümüzde, 142'nci maddeden içeri atarlardı beni bu roman yüzünden” diye eklemiştir (aktaran Behmoaras, 2022, s. 45).

20'li ve 40'lı yıllarda çepere itilmenin yanı sıra asıl dikkat çekici olansa edebiyat alanının politize olduğu 60'lı ve 70'li yıllarda Suat Derviş'in yapıtlarına gösterilen ilginin artmamasıdır. Bu yıllarda 30'lu ve 40'lı yıllara nispeten biraz daha öne çıkmış bir isim olsa da bu durum oldukça kısır kalmış ve talihsizliğini üzerinden atamayan Derviş uzunca bir süre daha edebiyatımızın unutulmuş yazarı olarak kalmaya devam etmiştir.

Bu yıllarda Suat Derviş ile ilgili çalışmalar hayli sınırlıdır. Bunlardan en önemlisi Behçet Necatigil'in *Nesin Vakfı Edebiyat Yılığ*'ında yer alan “Suat Derviş Üzerine Notlar” bölümüdür. Derviş'in Necatigil'e yolladığı biyografik mektubundan hareketle kaleme alınan bu yazı 2000'li yıllara kadar Suat Derviş hakkında ulaşılabilmiş en önemli kaynaktır. Ayrıca 1967 yılında *Gerçekler Postası*'nın 11. ve 12. sayılarında Zihni Turgay Anadol'un Suat Derviş ile yaptığı röportaj ve Refika Taner- Asım Bezirci'nin *Seçme Romanlar (1973)*'da *Ankara Mahpusu*'nun sonunda yer alan “Dış Basında Suat Derviş” adlı bölüm yazar hakkındaki diğer iki kaynaktır. Her ne kadar 60'lı ve 70'li yıllara ait bu gibi kaynaklara rastlansa da Suat Derviş'in ses getiren bir yazar olması için yeterli olmamıştır. Nitekim Özkırımlı ve Kabacalı tarafından kaleme alınan iki yazıda da henüz 70'lerde dahi Derviş'in unutulmuş bir yazar olduğuna dikkat çekilmiştir.

Oysa Türkiye'de 60'lı yıllarda sosyalizmin yükselişe geçmesiyle birlikte toplumcu edebiyat makbul hale gelmiş ve sol eğilimli yazarlar hızla yankı uyandırmaya başlamıştır. 40'lı yıllarda devletin kanondaki etkisi nedeniyle çepere itilen muhalif yazarlar 60'lı ve 70'li yıllarda makbul hale gelmiş ve edebiyat ortamında kendine yer edinmeyi başarmıştır. Özellikle 1963'te Nâzım Hikmet'in ölümünün ardından daha önce yayımlanamayan şiirlerinin yayımlanması ve 1965'te kitaplarının basılmasıyla sosyalist edebiyat adeta bir patlama yaratmış, Sabahattin Ali, Ahmed Arif, Hasan Hüseyin, Bekir Yıldız gibi “toplumcu-gerçekçi” yazarların eserleri peş peşe yayımlanmıştır. Ancak Suat Derviş böylesi bir ortamda dahi kendine yer edinememiştir. 40'lı yıllarda politik görüşleri nedeniyle “millî edebiyat” kanonunun dışında kalan Suat Derviş sol hareketin yükselişe geçtiği 60'lı ve 70'li yıllarda da solun edebiyat kanonuna dahil olamamıştır.

O halde Suat Derviş'in unutulmasını doğrudan doğruya politik görüşleriyle bağdaştırmak, yalnızca sol eğilimli bir yazar olduğu için unutulmuşu terk edildiğini iddia etmek pek mümkün değildir. Derviş'in niçin unutulduğu sorusunun yanıtınıysa biraz da eserlerinin içeriğinde aramak gerekir. Zira Suat Derviş'in eserleri millî kanona hizmet edecek türden eserler olmadığı gibi doğrudan sosyalist inşaya hizmet edecek eserler de değildir.

Suat Derviş sol eğilimli bir yazar olsa da bu politik görüşlerini eserlerinde tam anlamıyla yansıtmamış, propaganda metinleri yazmayı tercih etmemiştir. Daha ziyade popüler roman türünde eser veren yazar politik görüşlerini yalnızca arka planında kullanmakla yetinmiştir. Bu nedenle eserleri yeterince politik bulunmamış ve “toplumcu gerçekçi” edebiyatın yükselişe geçtiği dönemde yankı uyandırmamıştır. Zira bu dönem gündemde olan toplumcu yazarların eserlerinde iş ve işçi hakları asıl tema haline gelmiş, eserlerin toplumsal açıdan kıymetli olması öncelenmiştir. Suat Derviş ise *Bu Roman Olan Şeylerin Romanıdır* ile işçi sınıfından söz ederek toplumcu bir çizgiye kaysa da çok geçmeden bu kalıbın dışına çıkmıştır. Biraz da tefrikacılığının bir getirisi olarak popüler roman türüne yakın eserler kaleme almış, bu nedenle de yapıtları sosyalist edebiyatın beklentisinin dışında kalmıştır.

Bununa birlikte Suat Derviş'in beklentiyi karşılayamadığı diğer bir noktaysa köy romanlarının yükselişe geçmesidir. 1950'lerden itibaren Türkçe roman türünde köyün ve köylünün sorun-

larından bahseden romanlar adeta bir çığır açmış, “köy romanı” adı verilen bu tür sükse yaratmıştır. Özellikle de 1940’ta Köy Enstitüleri’nin açılmasının ardından köyün içinden gelen pek çok yazar buradaki sorunlardan bahseden romanlar kaleme almıştır. Bu bağlamda köy romanının tarihine ve kökenine dair incelemeler yapan Erkan Irmak (2018) 1950-1980 arası süreçte köyü anlatan romanların çok okunduğu ve çok tartışıldığını ifade etmiştir (s. 14). Suat Derviş’in eserlerine gelinceyse, onun romanları bu beklentiyi de karşılamamaktadır. Aristokrat bir aileye mensup olan yazar köy meselesine eserlerinde yer vermemiş, mekân olarak daha ziyade İstanbul’u tercih etmiştir.

Tüm bu etkenler Suat Derviş’in uzun yıllar çepere itilmesine sebep olmuştur. Yazarın ilk kez gündeme gelmesiyle feminist hareketin yükselişyle gerçekleşmiştir. Bu nedenle Derviş’in feminizmle ilişkilendirilmesi kanonlaşmasında yarattığı kırılmaya da işaret etmektedir.

## Feminist Bir Yazar Olarak Suat Derviş

Suat Derviş’in ölümünün ardından eserlerinin dolaşıma girmesi ve yazarın yeniden gündeme gelmesi ilk kez 1990’lı yıllarda feminizm bağlamında alımlanmasıyla birlikte başlamıştır. Atakül bir toplum düzeni içerisinde kadın kimliğiyle var olmaya çalışan, toplumun kendisine biçtiği cinsiyet rollerinin dışına çıkan yazar feminist aydınların dikkatini çekmeyi başarmıştır. Kadın temasının öne çıktığı ve cinsiyete özgü rollerin sorgulandığı eserleri yeniden keşfedilmiş, böylelikle edebiyat kamusu tarafından kabul gören bir yazar haline gelmiştir. Jusdanis (2018) bütün metinlerin bir bağlam içinde var olduğunu, bu bağlamların değiştiği taktirde metnin konumunun da değişeceğini ifade etmektedir (s.92). Benzer şekilde Suat Derviş’in de alımlandığı bağlam değişince edebiyat kanonundaki yeri değişmiştir.

Türkiye’de 90’lı yıllarda feminizm farklı bir ivme kazanarak kurumsallaşma sürecine girmiş, üniversitelerde kadın araştırma merkezleri kurulmuş, feminizm akademinin konusu haline gelmiş ve kadın yazarlara olan ilgili artmıştır. Çok sayıda kadın yazar özellikle de feminist bilince sahip kadın yazarlar büyük bir rağbet görmüştür. Fatma Aliye, Halide Edip, Duygu Asena, Pınar Kür, Sevgi Soysal, Adalet Ağaoğlu gibi öne çıkan yazarlardan biri de Suat Derviş olmuştur.

90’lı yılların ikinci yarısı Suat Derviş’in yeniden alımlanması ve kanondaki yeri bağlamında önemli dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. İlk kez 1996 yılında Hasat Yayınları Suat Derviş’in daha önce Semih Lütfü Kitabevi tarafından yayımlanan (1946) *Çılgın Gibi* adlı eserini yayımlamıştır. Üstelik bu baskıya bir de Selim İleri’nin önsözü eklenmiştir. Ancak Hasat Yayınları’nın bu girişimi yarım kalmış, yayınevi *Çılgın Gibi*’den sonra herhangi bir Suat Derviş eseri basmamıştır.

Bu yıllarda özellikle Zehra Toska ve Saliha Parker’in çabalarıyla Derviş’in edebiyat alanındaki yeri genişlemiştir. Toska ve Parker’in 1997 yılında ortak olarak yayımladığı “Yazan, Yazılan, Silinen ve Yeniden Yazılan Özne: Suat Derviş” başlıklı makalesi, günün okurlarına Suat Derviş’i tanıma imkânı vermiştir. Ardından Toska yazarın bazı eserlerini de yayına hazırlamıştır. 1997’de *Aksaray’dan Bir Perihan*, 1998’de basılı üç öykü kitabının derlemesi olan *Hepimiz Birbirimizin Örneğiyiz* Zehra Toska tarafından yayına hazırlanarak, tefrikadan çıkarılmış ve Oğlak Yayınları’nca basılmıştır. Ayrıca Oğlak Yayınları’nın 1996 yılında Suat Derviş’in hayattayken yayımlanmış eserlerinden olan *Kara Kitap*’ı yeniden yayımlaması da önemli gelişmelerinden biridir. İlk bakışını 1921 yılında İstanbul Karabet Matbaası’nda yapan *Kara Kitap* 1996 yılında ilk kez yeni harflere aktarılarak Oğlak Yayınları tarafından yeniden yayımlanmıştır. Bunun ardından 1998 yılında aynı yayınevi kitabın ikinci baskısını yapmıştır. Ancak gerek Hasat Yayınları’nın gerekse Oğlak Yayınları’nın bu girişimi uzun soluklu olmamış, yalnızca bahsi geçen yapıtların dolaşıma girmesiyle sınırlı kalmıştır.

Yine bu yıllarda Suat Derviş, kadın araştırmalarının konusu olmuş, eserleri feminist bağlamda okunmuş ve tartışılmıştır. Meral Altındal *Osmanlıda Kadın* (1994) adlı çalışmasında “Suat Derviş” için bir bölüm ayırmış, Berat Günçikan *Gölgelin Kadınları*’nda (1995) “Suat Derviş ya da Saadet Baraner” adlı bir bölüme yer vermiştir. Benzer şekilde Fatmagül Berktaş (1997) da *Defter*’de “İki Söylem arasında Bir Yazar: Suat Derviş” adlı bir yazı yayımlamış ve bu yazıda Derviş’e feminist edebiyat eleştirisi bağlamında bir yorum getirmeye çalışmış, hatta yazarın *Hiçbiri* romanıyla günümüzün postmodernist feministlerinin haberciliğini yaptığını belirtmiştir (s. 89-100). Ayrıca Berktaş bu yazısını daha sonra toplumsal cinsiyet kavramını irdelediği *Tarihin Cinsiyeti* (2003) adlı eserine eklemiş ve Suat Derviş için bir bölüm ayırmıştır. Bu kitapta kendisine yer verilen tek kadın yazarın Suat Derviş olması da ayrıca dikkat çekicidir.

Suat Derviş’in hatırlanma sürecine girmesiyle hakkında birtakım yazılar yayımlanmış ve bu yazılarda Derviş’in bugüne değin unutturulduğuna ancak 90’lı yıllardan itibaren hatırlanmaya başlandığına özellikle dikkat çekilmiştir. 1994 yılında Sennur Sezer *Cumhuriyet Kültür*’de yayımlanan “Suat Derviş Yaşadı mı?” başlıklı yazısında Derviş’in unutturulan bir yazar olduğuna vurgu yapmış (s.14), yine aynı tarihte Zeynep Aliye “İlgiyi Hak Eden Bir Yazarımız: Suat Derviş” adlı bir yazı yayımlamış, 1995 yılında Berat Günçikan “Unutulmaya Direnen Kadın: Suat Derviş” başlıklı yazısında yazarın unutturulmak, yok sayılmak istediğini ifade etmiştir (s. 1-6). 1998 yılında Gül Dirican “Türk Edebiyatında ‘Unutturulmaya’ Çalışılan Bir Kilometre taşı: Suat Derviş” başlıklı bir yazı yazmış ve bu yazısında Suat Derviş’in unutturulan bir yazar olduğuna fakat son yıllarda Zehra Toska ile Saliha Paker’in çalışmaları ve Oğlak Yayınları’nın katkılarıyla hatırlanmaya başlandığına değinmiştir (s. 11).

Suat Derviş’in 90’lı yıllarda başlayan bu hatırlanma süreci 2000’li yılların başına kadar devam etmiştir. Bu yıllarda feminizmin akademinin konusu olmaya başlamasıyla birlikte 2000’lerin başından itibaren Suat Derviş hakkında tezler yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan ilki 2001 yılına aittir. Şaşırtıcı bir biçimde bu tarihte Suat Derviş hakkında yayımlanan üç yüksek lisans tezi bulunur. O güne değin Derviş’in romancılığıyla ilgili yapılmış kapsamlı bir çalışma yoktur. Ancak 2001 yılında bu konu üzerine üç akademik çalışmanın birden yapılması Suat Derviş’in artık akademi tarafından da tercih edilen bir yazar olduğunu gösterir.

Bununla birlikte Oğlak Yayınları bünyesinde başlayan sürecin ardından 2000’li yıllarda Doğan Kitap da Suat Derviş’in bazı eserlerini yayımlar. Yayınevi 2000 yılında öncelikli olarak Suat Derviş’in tam on sekiz dile çevrilmiş olan *Ankara Mahpusu* adlı romanını yayımlamak suretiyle işe başlar. Aynı yıl içerisinde *Çılgın Gibi ve Fosforlu Cevriye* romanlarını da basar. Aradan geçen dört yılın ardından da bu eserlerin ikinci baskısını yapar ve tefrika halindeki *Hiçbiri* romanını kitaplaştırır.

Doğan Kitap’ın 2000 ve 2004 yıllarındaki bu girişimi de Suat Derviş’in feminizmle başlayan kanonlaşma sürecindeki önemli duraklardan biridir. 90’ların ikinci yarısında Oğlak Yayınları’nın başlattığı işi 2000’li yılların başında Doğan Kitap üstlenmiş ve yazarın bahsi geçen romanlarını dolaşıma sokmuştur. Doğan Kitap aynı zamanda 2002 yılında Selim İleri’nin editörlüğünde “Aşka Davet” serisini başlatmış ve bu kapsamda Kerime Nadir ile Muazzez Tahsin Berkand’ın aşk romanlarını yeniden basmıştır. Böylece popüler aşk romanı türünde eser veren bu iki kadın yazarın yeniden dolaşıma girmesine vesile olmuştur. Doğan Kitap’ın Suat Derviş’in eserlerini de yakın tarihlerde yayımladığı göz önünde bulundurulursa yayınevinin Suat Derviş’i bu iki kadın yazarla yan yana konumlandığını düşünmek mümkündür.

Suat Derviş'in feminizm sayesinde yeniden dirilmesi aynı zamanda makbul olmayanın makbul hale gelmesiyle birlikte edebiyat kanonunun da değişebileceğine işaret eder. Derviş'in eserlerini verdiği yıllar yalnızca toplumsal ortamda değil edebiyat camiasında da erkek hegemonyasının görüldüğü bir dönemdir. Nitekim epeyce bir süre de böyle devam etmiş ve kadın yazarların edebiyata dahil edilmesi uzun yıllar almıştır. Ancak aradan geçen yılların ardından feminizmin yükselişe geçmesiyle birlikte makbul olmayan olgular makbul hale gelmiş ve yazarın kanon dışı bırakılmasına sebep olan etken bu kez kanonik hale gelmesini sağlamıştır. Kadın oluşu nedeniyle geri planda kalan yazar yıllar sonra yine aynı nedenle yükselişe geçmiştir. Bu bağlamda Oğlak Yayınları için *Hepimiz Birbirimiz'in Örneğiyiz*'i yayına hazırlayan Zehra Toska da (1998) bu kitap için yazdığı önsözde Derviş'in unutulması/silinmesi kadar hatırlanmasının da politik kişiliğiyle bağlantılı olduğunu vurgulamıştır.

Bununla birlikte Suat Derviş'in yeniden hatırlanma sürecinde feminizmin açtığı imkânların yanı sıra geçmişi ihya etme arzusundan da söz etmek mümkündür. Türkiye'de özellikle son yıllarda geçmişten gelen yazarlara ilgi artmış ve eserlerinin yeniden dolaşıma girmesi sağlanmıştır. Bunun örneklerinden biri de Suat Derviş olmuştur.

## Geçmişi İhya Etme Arzusundan Hareketle Suat Derviş

Suat Derviş hakkında varılan ortak kanılardan biri değerinin görmezden gelindiği ve hak ettiği yere ulaşamadığıdır. Yazarın 90'lı yıllardaki ilk keşfinin ardından bu konu üzerinde sıkça durulmuş, hak ettiği değeri kazanabilmesi bir tür minnet borcu olarak bilinmiş ve özellikle son on yıl içerisinde Suat Derviş'in kanonlaşması yönünde ciddi adımlar atılmıştır.

Üstelik bu çaba yalnızca Suat Derviş'in hatırlanmasına yönelik değildir. Geçmişten gelen pek çok yazarın unutulduğu ya da hak ettiği değeri göremediği düşünülmüş, bu nedenle de "ihmal edilmiş" yapıtların hak ettiği değeri görebilmesi adına birtakım girişimlerde bulunulmuştur. Özellikle de son yirmi yıl içerisinde geçmişin ihyasına yönelik ciddi çalışmalar yapılmış, kanon dışı bırakılan birçok yazarın yapıtı yeniden dolaşıma girmiştir.

Edebiyat tarihinde unutulma ya da ihmal edilme eylemini sanılanın aksine yapıtın estetik kıymetiyle bağdaştırmak pek mümkün değildir. Nitekim geçmişten günümüze pek çok yazarın unutulmuşu terk edildiği ve kendisini kurtaracak güçlü bir müdahaleyi beklediği düşünülürse böylesi bir iddianın geçersiz sayılması gerektiği fark edilecektir. Bu bağlamda Franco Moretti (2021) *Uzak Okuma* adlı kitabında eserlerin büyük bir kısmının yok olmaya mahkûm olduğunu, "ihmal edilmiş yapıtlar"ın oldukça büyük bir grup oluşturduğunu söyler ve 19. yüzyılda yayımlanmış olan tüm Britanya romanlarından bugün yalnızca %5'lik bir kısmının kanona dahil olduğuna, kalan %95'ininse unutulduğuna dikkat çeker (s. 52). Bu da gösterir ki edebiyat tarihi hatırlamadan ziyade unutma eğilimindedir.

Her ne kadar durum böyle olsa dahi Yalçın Armağan'ın "Edebiyat Mezbahası ve Edebiyat Kanonu Arasında" (2022) başlıklı yazısında tespit ettiği üzere Türkiye'de özellikle son yirmi yıl içerisinde ibre tam tersi yönünde dönmüş ve bu kez hatırlamaya yönelik büyük hamleler gözlemlenmiştir. Böylece unutturma değil hatırlatma makbul hale gelmiştir. Bir gelenek inşa etme arzusundan hareketle geçmiş yazarlara olan ilgi artmış ve bu ilgiyle birlikte "değeri göz ardı edilen" çok sayıda yazarın derinliklerinden çıkarılmış, tefrikada kalan eserleri basılarak külliyatı bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Benzer şekilde Suat Derviş de geçmişte duyulan bu ilgiyle birlikte yeni bir hatırlanma sürecine girmiş, eserleri peşe yayımlanarak külliyatı oluşturulmuştur. Bu noktadaysa İthaki

Yayınlari'nin oldukça büyük bir etkisi söz konusudur. Her ne kadar Oğlak Yayınları başta olmak üzere diğer birkaç yayınevini de etkisiyle Suat Derviş 90'lı yıllarda gündeme gelse de yazarın yeniden alınılması ve kanondaki yerinin değişmesinde asıl etkiyi İthaki Yayınları yaratmıştır. 2013 yılından itibaren Suat Derviş'in külliyatını toparlamaya çalışan İthaki Yayınları 2013 yılı içerisinde *Hiç*, *Ankara Mahpusu ve Fosforlu Cevriye*'yi, 2014 yılında *Aksaray'dan Bir Perihan ve Kara Kitap*'ı, 2015'teyse *Çılgın Gibi*'yi yayımlamıştır. Bu eserler Derviş'in daha önce basılmış eserleri olup İthaki Yayınları tarafından yeniden basılmıştır.

Daha önce Oğlak Yayınları ve Doğan Kitap'ın üstlendiği fakat yarım bıraktığı işi İthaki Yayınları devralmış ve yoğun bir çabayla Suat Derviş'in tefrikalarda kalan eserlerini yayımlamış ya da eski harflerle basılmış olanları yeni harflere aktarmıştır. 2016 yılında *Behire'nin Talipleri*, *Ahmet Ferdi - Bir Kış Gecesi*, *Fatma'nın Günahı*, *Gönül Gibi* ilk kez Latin harflerine aktarılacak suretiyle yayımlanmıştır. Bununla birlikte *Fosforlu Cevriye*'nin yayınevinden çıkan ikinci baskısı yapılmış ve 1946'da İnkılap'tan çıkarılan *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* yeniden yayımlanmıştır. 2018 yılından itibaren tefrikalarda kalan pek çok yapıtı peş peşe kitaplaştırılmıştır. Yaklaşık on yıldır Suat Derviş külliyatı üzerine çalışmalarını sürdüren İthaki Yayınları epey bir yol kat etmiştir. Özellikle 2020-2023 yılları arasında yoğun bir çalışma yapılmış ve Suat Derviş'in otuzu aşkın kitabı yayımlanmıştır.

Suat Derviş'in tefrikalarda kalan eserlerinin kitaplaştırılmasına yönelik çalışmalarda Serdar Soydan'ın katkıları büyüktür. Soydan, yazarın gazete ve dergi ciltleri arasında kalan tefrikalarının pek çoğunu keşfetmiş ve bunları bir liste halinde İthaki Yayınları'na teslim etmiştir. Üstelik yazarın bu gazete ve dergi ciltleri arasında keşfedilmeyi bekleyen başka yapıtlarının olduğunu da ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Soydan, Suat Derviş'in gazete ve dergilerde kalmış yüzlerce yazısı arasından kendi hayatını anlattığı metinleri titizlikle seçmiş ve bunları *Anılar Paramparça* adıyla kitaplaştırmıştır.

Suat Derviş'in üzerine yapışan “unutulan/unutturulan yazar” sıfatı elbette ki yazarın yaşantısı ve politik görüşleriyle bağlantılıdır. Ancak öte yandan Suat Derviş'in adeta kendi kendini unutulmaya mahkûm bıraktığını söylemek de mümkündür. Nitekim Necatigil'e yolladığı mektubunda tefrikalarının yerini ve tarihini yanlış belirtmiş yahut bazı romanlarını tümünden unuttuğudur. Bu durum da eserlerinin birçoğunun geç fark edilmesine, bir kısmınınsa hiç fark edilmesine sebep olmuştur. Ancak tüm bunlara rağmen Suat Derviş üzerine yapılan çalışmalar hız kesmeden devam etmiş ve yazar “edebiyat mezbahası”ndan kurtarılmıştır.

## Günümüzde Suat Derviş

Suat Derviş'i hatırlatmaya yönelik faaliyetler son birkaç yıl içerisinde büyük bir artış göstermiş, özellikle 2022 yılında yazarın ölümünün 50. yıldönümü dolayısıyla adeta zirveye ulaşmıştır. İthaki Yayınları peş peşe Suat Derviş romanlarını yayımlamasının yanı sıra Liz Behmoaras'ın hazırladığı Suat Derviş biyografisini de yeniden basmıştır.

Bununla birlikte Suat Derviş için oldukça bereketli geçen 2022 yılında yazarın ölümünün 50. yılına özel anımlar, sempozyumlar ve çeşitli etkinlikler düzenlenmiş, adına bir sergi açılmıştır. Son iki-üç yıl içerisinde hakkında çeşitli yazılar yayımlamış ve birçoğu Derviş'in giderek hak ettiği değeri görmeye başladığına işaret etmiştir. 2022 yılının Eylül ayı içerisinde Menekşe Toprak'ın *Dejavu* adlı romanı yayımlamış ve bu romanda *Suat Derviş* bir roman kahramanı olarak karşımıza çıkmıştır. Ayrıca 2022'nin Kasım ayında İBB Şehir Tiyatroları Fosforlu Cevriye'yi yeniden sahnelemiş ve oyun kapalı gişe oynamıştır. Yeni sezonda da sahnelenen bu oyun seyirci tarafın-



dan büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Yine 2022 yılının son günlerinde İBB tarafından İsmet Paşa Yaşam Merkezi'nde bir Suat Derviş Kütüphanesi açılmıştır.

## Sonuç

Görüldüğü üzere Suat Derviş çok sayıda ve farklı türlerde eser vermiş olmasına rağmen uzun yıllar edebiyat kamusunun kabul ettiği bir yazar olamamış, unutulmaya ya da unutturulmaya mahkûm bırakılmıştır. 90'lı yılların ikinci yarısına kadar adeta görünmez bir yazar olan Suat Derviş, mazinin derinliklerine gömülmüş ve kendisini kurtaracak güçlü bir eli beklemiştir.

Hem muhalif hem de kadın bir yazar olması nedeniyle zaten dezavantajlı bir konumda olan yazar bir yandan da döneminin beklentisini karşılayamadığı için hasır altı edilmiştir. Ne muhalif duruşu nedeniyle resmî edebiyat kanonuna, ne de yeteri kadar politik bulunmayan eserleriyle solun edebiyat kanonuna dahil olabilmıştır. Nihayetinde her iki kesim tarafından da görmezden gelinen bir yazar olmuştur.

Ancak aradan geçen uzun yılların ardından beklediği o el sonunda kendisine ulaşmış, unutulduğu yerden kurtarılmıştır. Makbul olanın değişmesiyle yeniden gündeme gelmiş, bir dönem kadın olduğu için göz ardı edilirken feminizmin yükselişe geçmesiyle yeniden hayat bulmuştur. Öte yandan yine son yıllarda geçmiş yazarlara duyulan ilginin artmasından da nasibini almış, tefrikada kalan eserleri ardınca yayımlanmıştır. Böylece mazinin derinliklerinde kaybolan Suat Derviş yeniden diriltilmiş, eserleri kaldırıldığı tozlu raflardan çıkarılarak okuyucuyla buluşturulmuştur.

## Kaynaklar

- Aliye, Z. (1998, 16 Mart). İlgiiyi hak eden bir yazarımız: Suat Derviş. *Cumhuriyet Kitap*, (426), 8-9.
- Altındal, M. (1994). Suat Derviş. *Osmanlıda kadın* içinde (ss.206-207). Altın Kitaplar.
- Anadol, Z.T. (1967, Ağustos- Eylül). Fransa'da yayımlanan ilk Türk romanı *Ankara Mahpusu*'nun yazarı Suat Derviş ile konuşma. *Gerçekler Postası*, 11-12
- Armağan, Y. (2022, 9 Haziran). Edebiyat kanonu ile edebiyat mezbahası arasında. K24. <https://t24.com.tr/k24/yazi/edebiyat-kanonu-ile-edebiyat-mezbahasi-arasinda,3743>
- Behmoaras, L. (2022). *Suat Derviş: Efsane bir kadın ve dönemi*. İthaki.
- Berktaş, F. (1997) İki söylem arasında bir yazar: Suat Derviş. *Defter*, (29), 89-100.
- Derviş, S. (1998). *Hepimiz birbirimizin örneğiyiz*. Oğlak.
- Dirican, G. (1998, 23 Ağustos). Türk edebiyatında "Unutturulmaya" çalışılan bir kilometre taşı: Suat Derviş. *Gazete Pazar*, 11.
- Günçikan, B. (1995a). *Gölgenin kadınları*. Yapı Kredi.
- Günçikan, B. (1995b, 19 Mart). Unutulmaya direnen kadın: Suat Derviş. *Cumhuriyet Dergi*, (469), 1-6.
- Irmak, E. (2018). *Eski köye yeni roman*. İletişim.
- Jusdanis, G. (2018). *Gecikmiş modernlik ve estetik kültür* (Çev. T. Birkan). Metis.
- Kabacalı, A. (1977, 15 Şubat). 5. Ölüm yıldönümünde unutturulmak istenen toplumcu gerçekçi yazarımız: Suat Derviş. *Sanat Dergisi*. <https://core.ac.uk/download/pdf/286447813.pdf>
- Moretti, F. (2021). *Uzak okuma* (Çev. O. Gayretli). İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Necatigil, B. (1977). Dünya kadın yılında Suat Derviş üzerine yazılar. *Nesin Vakfı Edebiyat Yılığ* içinde (ss. 593-609). Tekin.

- Özkırımlı, A. (1976, 27 Temmuz). Ölümünün dördüncü yıldönümünde Suat Derviş. *Cumhuriyet*, 7.
- Paker, S. ve Toska Z. (1997, Mart). Yazan, yazılan, silinen ve yeniden yazılan özne: Suat Derviş'in kimlikleri. *Toplumsal Tarih*, (31), 30-38
- Sezer, S. (1994, 23 Temmuz). "Gerçekçi edebiyatın öncülerinden" Suat Derviş yaşadı mı?. *Cumhuriyet*, 14.